

PÁTRÁNÍ PO PORODNÍCH BÁBÁCH NA KRALOVICKU

Mgr. Eva Hendrych Lorenzová, Ph.D.¹⁾; Bc. Aneta Lehečková²⁾

1) Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta zdravotnických studií, Katedra ošetrovatelství a porodní asistence.

2) Neonatologická klinika Fakultní nemocnice v Plzni

ABSTRAKT: Historie patří k základním pilířům každého vědního oboru. Ne jinak je tomu i u oboru porodní asistence. Každá porodní asistentka by se měla zajímat o lokální osobnosti ve svém bydlišti a pátrat po jejich odkazu do dalších generací. V předkládaném příspěvku nejprve pojednáme o nálezů deníků porodních babiček, později označených porodních asistentek, v Muzeu a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici. Konkrétně pak rozebereme porodní deníky porodní asistentky Josefy Kovaříkové z Potvorova (Plzeň – sever). V závěru příspěvku Vás pak zavedeme také na její hrob, který jsme se pokusily zrenovovat.

KLÍČOVÁ SLOVA: porodní asistence, historie porodní asistence, Kralovicko, deníky porodních asistentek, porodní asistentka Josefa Kovaříková.

ÚVOD

Mohlo by se zdát, že k nálezu velmi cenných historických artefaktů o porodní asistenci na severním Plzeňsku přispěla náhoda. Možná tomu tak je, možná že není. Říká se, že náhody neexistují či že štěstí přeje připraveným. My jsme po nálezu nějakých cenných informací o našich lokálních profesních kolegyních z historických dob toužily dlouho. Pak jsme se zkusily obrátit na Muzeum a galerii severního Plzeňska v Mariánské Týnici a úžasem jsme zjistily, že se zde nachází stará brašna porodní asistentky a také různé deníky porodních babiček, které skýtají přehled o jejich odvedených porodech. Nálezy deníků nejsou celistvé sady, ale spíše jakési směsi či náhodné kusy. Na těchto denících je také patrné, jak se měnila historicko – společenská situace. Pro tento příspěvek jsme si vybraly k bližšímu představení porodní asistentku Josefu Kovařikovou z malé obce Potvorov na severním Plzeňsku.

METODOLOGIE

Studium dostupných historických pramenů/ deníků porodních asistentek. K nálezu historických dokumentů došlo na jaře v roce 2017. Tyto informace byly dále předány renomované profesorce historie, paní prof. Mileně Lenderové z Univerzity Pardubice. Hlubší rozbor života a praxe porodní asistentky Josefy Kovařikové se stal pak mimo jiné součástí odborných publikací *Porodila šťastně děvče* (Hanulík et al., 2017) a *Ženy s kufříkem a nadějí* (Lenderová et al., 2019).

VLASTNÍ OBSAH PŘÍSPĚVKU

Porodní bába Josefa Kovaříková z Potvorova

Malá obec Potvorov se nachází v okrese Plzeň-sever, zhruba osm kilometrů od obce Kralovice. Další text si dovolíme citovat z publikace *Porodní bába? Asistentka?* (Stoklasová et al., 2018), kde se historik Jan Krčál explicitně věnuje rozboru dostupných informací o porodní bábě Josefě Kovaříkové. „Při sčítání lidu v roce 1890 byl zjištěn počet obyvatel 436. Tento stav byl do současnosti velice proměnlivý a v roce 2018 počet obyvatel klesl na 136. Nejcharakterističtější symbolem vesnice je původní románský kostel sv. Mikuláše z třináctého století.

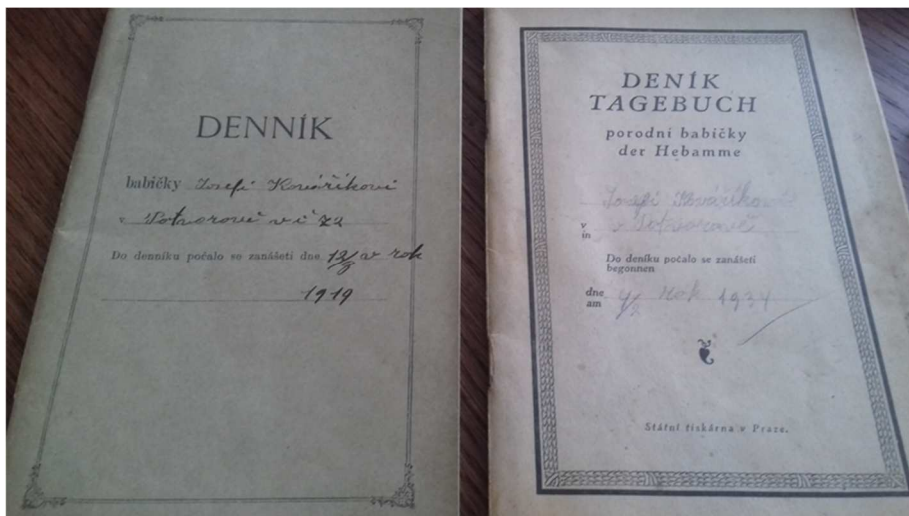
Josefa Kovaříková se narodila 12. ledna 1868 v Krašovicích jako dcera rolníka Jana Kovaříka a matky Barbory rozené Kondelíkové, původem z Jarova. Rod Kovaříků patřil mezi nejstarší rodiny v Potvorově. Obec se v druhé polovině 17. století skládala z celkem 43 gruntů a Kovaříkovi, dle zápisů, vlastnili grunt čp. 30. Josefa Kovaříková začala působit jako porodní bába v roce 1898 v době, kdy jí bylo kolem třiceti let. První zápis v matrice pochází z 28. 10. 1898, kdy zkušená Josefa Kovaříková odrodila svou první rodičku. V této době však neměla žádné dítě a nebyla vdaná, což na tehdejší společenský kodex, kdy správná porodní bába měla své zkušenosti nabýt hlavně ze svého vlastního porodu, byl zajímavý fakt. Od této doby však v obci Potvorov působila neustále. V matrice není uvedena žádná jiná porodní bába, až na sestřenicí Josefy Barboru Kovaříkovou z Krašovic. Barbora v roce 1900 odrodila Josefino první dítě, nemanželskou dceru Miladu Libuši.

Kromě matrik máme k dispozici dva porodní deníky vedené samotnou Josefou Kovaříkovou. Zápis prvního deníku začíná dne 12. srpna 1919 a končí 20. září 1920. První porod byl chronologicky označen pořadovým číslem 734 a poslední 763. Záznamy psala jazykem českým, nevzhledným rukopisem s gramatickými chybami. Porodní deník mapuje období během uplynulého jednoho roku a dvou měsíců, kdy proběhlo celkem třicet porodů. Tento stav nedokázal porodní bábu finančně zabezpečit, jelikož záznamy jsou velice různorodé a v některých měsících porody neprobíhaly, musela si patrně přivydělávat jinou prací. Nejvíce porodů proběhlo v měsících lednu, květnu a červnu roku 1920, kdy Kovaříková pomohla v jednotlivých měsících čtyřem rodičkám. Pouze jeden porod absolvovala v říjnu 1919 a březnu 1920, žádný záznam nenajdeme v září 1919 a srpnu 1920. Matky zaznamenané v deníku většinou neměly dřívější zkušenosti s porodem, ve třinácti případech se jednalo o prvorodičky. Nejvyšší počet slehnutí jedné matky – jedenáct – zaznamenala Josefa ve dvou případech. Skladba rodiček podle náboženského vyznání odpovídá charakteristice lokality. Potvorov s ostatními oblastmi patřily mezi katolické oblasti. Ženy byly většinou katoličky, výjimku tvořily dvě ženy židovského vyznání, v deníku zaznamenané jako „Izraelky“, první se narodila dívka a druhý byl chlapec, jenž prodělal obřízku.¹ Rodičky pocházely až na šest případů z manželského stavu, jednalo se především o manželky domkařů a rolníků. Děti se rodily silné, kromě pěti případů, kdy rodičky prodělaly potrat.

Druhý deník již neobsahuje pořadové číslo porodu, pouze datum, kdy porodní bába přišla k rodičce. Záznam začíná dne 4. 2. 1934 a končí 16. 2. 1937, mapoval tedy období tři let. Obdobně, jako u prvního deníku, Josefa případy zaznamenala inkoustem, jazykem českým, s gramatickými chybami a překlepy. Rukopis působí nečitelně a některá písmena bylo těžké rozlišit. Celkově odrodila třicet porodů, což je stejný počet jako u prvního deníku. Rozdíl však je ve zmapovaném období, zatímco u prvního deníku odrodila třicet porodů za přibližně jeden rok, ve druhém za tři roky. Průměrný počet porodů za jeden měsíc byl 0,81, provozovaná činnost ji tedy nemohla v žádném případě uživit. Nejvyšší počet porodů za jeden měsíc stoupl na číslo dva, nejčastější však byl pouze jeden porod za měsíc. Ženy rodičky pocházely, až na jednu, ze svazku manželského. Josefa v deníku do řádku s názvem stav uvedla „ženou“, místo termínu vdaná. Z hlediska sociálního statusu se jednalo o manželky domkařů a rolníků. Zkušenosti s porodem mělo sedmnáct rodiček, v ostatních třinácti případech se jednalo o prvorodičky. Nejvyšší počet slehnutí dosáhl čísla jedenáct, Josefa ho zaznamenala pouze v jednom případě. Porody probíhaly, až na jeden, v desátém měsíci těhotenství. Děti se rodily silné, do katolických rodin, pouze jedna rodička byla vyznání československého. Porody se obešly bez komplikací, na rozdíl od prvního deníku nedošlo k žádnému potratu. Josefa v pěti případech zavolala příslušného doktora, jenž měl pomoci matce po porodu, například dne 20. února 1936 se u matky po porodu dostavil božec, doktor prvorodičku vyléčil (pozn. božec v dnešní terminologii odpovídá onemocnění zvanému preeklampsie).

Josefa Kovaříková působila hlavně v obci Potvorov, ale navštěvovala i jiné lokality vzdálené od obce cca tři kilometry. Nejdelší absolvovaná trasa z Potvorova do Strážáše měřila přes šest kilometrů, jelikož se báby na trasu vydávaly pěšky, mohla tato cesta trvat i dvě hodiny. Komparace deníku poukazuje na nejčastější věk rodiček, z šedesáti případů se věk nejvíce pohyboval v rozmezí od 21-25 let. Nejstarší žena měla v době svého jedenáctého slehnutí 47 let. V genderovém složení dětí z šedesáti případů převažuje mužský element, a to o polovinu.“

Dále pro zajímavost uvádíme v čase proměněné titulní strany deníků (obr. č. 1), které si porodní babička Josefa Kovaříková vedla (pozn. vedení evidence odvedených porodů bylo povinné).

Obr. č. 1: V čase proměněné titulní strany porodních deníků porodní babičky Josefy Kovaříkové

Následující obrázek (obr. č. 2) dokládá, jakým stylem bylo do deníku zapisováno, a jaké informace byly od porodních babiček či později porodních asistentek vyžadované. V níže předkládaném zápisu o průběhu porodu se dozvídáme, že se jednalo o jedenáctý porod ženy (dříve označováno jako slehnutí ženy). Žena rodila v lese, povoláním byla kočující. Od příchodu porodní báby porod trval téměř dva dny. Proto byl volán lékař. Narozené dítě bylo zhodnocené jako správné a silné.

Adresa (díl, ulice, číslo domu)	v lese
Jméno a příjmení (Vor- und Zuname)	Josefa Kovařiková
Věk (ročník narození) (Geburtsjahr (Alter))	38 leti
Stav (vdaná, vdova, svobodná) (Stand (ehelich, Witwe, ledig))	zavaz
Povolání (zaměstnání) (Berufsstellung (Beschäftigung))	kočující
Řízení (vyznání) (Religion Konfession)	kat.
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	1/2 v 6 hod. r.p., 6/2 v 4 hod. r.p. rok 1934 po 11 te
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	živé Hilma
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	v 10 měs
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	práci, h. lov, post II
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	živé
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	správně a silně
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	ne
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	ne
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	bij valan por Dr. Muszka
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	slabě křesiti
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	6/2 v 4 hod. r.p. vše
Průběh (dnešního) porodu (Verlauf der Geburt)	ne

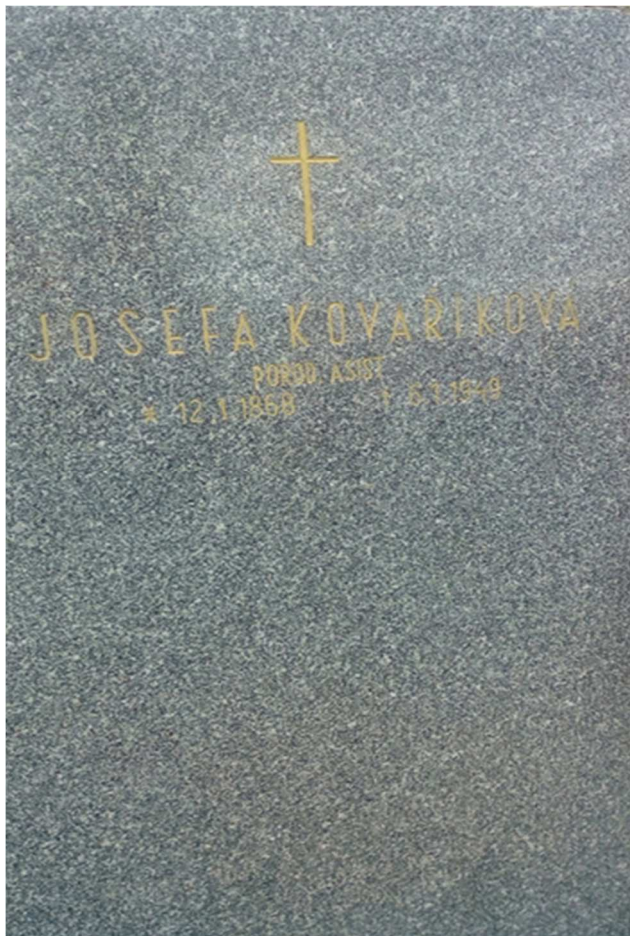
Obr. č. 2: zápis porodní babičky Josefy Kovařikové do porodního deníku.

Životní příběh a dovednosti porodní babičky Josefy Kovařkové v nás vzbudily zvědavost a touhu nalézt její hrob. Nemýlily jsme se, když jsme její pomník našly v obci Potvorov. Bohužel to však nebyl radostný okamžik. Nalézt pomník této porodní babičky nebylo vůbec jednoduché, a to hlavně kvůli jeho zanedbanému stavu (Obr. č. 3). Po zjištění, že náhrobek již dlouhou dobu nikdo neopatruje, jsme se rozhodly pro renovaci písma na náhrobku zlatě písčím fixem (Obr. č. 4).

Obr. č. 3: Hrob v nalezeném stavu, písmo na náhrobku je stěží k přečtení

Obr. č. 4: Písmo náhrobku po rekonstrukci

ZÁVĚR A DOPORUČENÍ DO PRAXE:

Závěrem si Vás dovolíme motivovat k objevování nových informací o našich zapomenutých či mnohdy dosud neobjevených kolezích z profesní historie. Nebojte se vydat na dobrodružnou cestu hledání informací

a zdrojů, které Vás přivedou na stopu našich předchůdců. Ztotožňujeme se s tím, co řekl již Jan Amos Komenský:

„Kdo chce být člověkem, musí vidět nejen to, co mu leží pod nohama, ale musí se ohlédnouti i za tím, co již přešlo, aby se učil z minulosti pro budoucnost“.

Ne vše, co se profesně dělo v minulosti muselo být špatné a z dnešního pohledu zastaralé. Minulost je studnice inspirace, zajímavostí a našich kořenů. Z předloženého životního a profesního příběhu porodní asistentky Josefy Kovaříkové si odnášíme pocit vděčnosti za možnost nahlédnout do jejího života, také cítíme velkou úctu k jejím porodnickým dovednostem a jejímu profesnímu nasazení.

CITOVANÁ LITERATURA:

- HANULÍK, V. et al. 2017. *Porodila šťastně děvče: Porodní deníky čtyř porodních babiček z 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN: 978-80-7560-111-7.
- LENDEROVÁ, M. et al. 2019. *Ženy s kufříkem a nadějí: porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. do poloviny 20. století*. Praha: Univerzita Karlova: Karolinum. ISBN: 978-80-246-4475-2.
- STOKLASOVÁ, H. et al. 2018. *Porodní bába? Asistentka?* Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN: 978-80-7560-196-4.

Kontakt:

Mgr. Eva Hendrych Lorenzová, Ph.D.

Katedra ošetrovatelství a porodní asistence

Fakulta zdravotnických studií Západočeské univerzity v Plzni

e-mail: *elorenzo@kos.zcu.cz*

Bc. Aneta Lehečková

Neonatologická klinika

Fakultní nemocnice v Plzni

e-mail: *leheckova.aneta@seznam.cz*